

מנחות מחבת ומרחשת ברכתם המוציא כיוון שאין מספיק נוזלים

לסמ"ג סובר שאפילו אם בישול עוקר דין לחם אי אפשר להגיד את זה על המנחות שהיה בהם מעט לחם

5. ספר מצוות גדול עשין סימן קמא

מצטט את דברי הר"ש לעיל ומעיר עליו: וזה יראה לי דוחק, אלא מטוגן במחבת שאין שם כי אם מעט שמן נאמר כפסק הראשון שחשוב לחם בין לענין חלה בין לענין המוציא.

וכן כתב המאירי שמעט שמן שהיה במרחשת עדיין דינו כהמוציא

6. בית הבחירה למאירי מסכת פסחים דף לו עמוד א

...ואף זו של מרחשת אנו מפרשים שאע"פ שמעשיה רוחשין לא היה שם שמן כל כך שיפקיע ממנו תורת אפייה ויכללהו בדין בשול שהרי כמה פעמים אתה רואה בטיגון שכשארם מעדיף בשמן הוא מרחיש את המטוגן ואעפ"כ אינו יוצא מכלל טיגון:

וכ"כ בשיבולי הלקט בשם ר' יעקב שהשמן מעט ונבלל כולו במנחה

1. ספר שבלי הלקט סדר ברכות סימן קנט

... וקשה על זה דאמרינן במנחות היה עומד ומקריב מנחות בירושלים מברך שהחיינו נטלן לאוכלן מברך המוציא ונקט סתם דמשמע אפי' מנחת מחבת שנעשית על ידי שמן ואפי' הכי מברך עליהן המוציא ותיירץ שמה שאומר בירושלמי שפטור על ידי משקה היינו כשנעשה על ידי מים או על ידי שמן מרובה שחשוב כתבשיל אבל אותו של מנחות אינו חשיב כמשקה שהשמן מעט ונבלל כולו במנחה והוה ליה כאילפס יבש.

כמות הנוזלים שניתן במנחת מרחשת

לרמב"ם לכל עישרון (2.5 ליטר) של סולת נותנים לוג (344 סמ"ק) של שמן ואחר כך מוסיף מים לצורך השלמת העיסה

2. רמב"ם הלכות מעשה הקרבנות פרק יג

הלכה ה: מנחת הסולת כיצד היתה נעשית, מביא עשרון סולת או כמה עשרונות או כפי נדרו ושמן הראוי לה ומודד בעשרון של מקדש, ונותן שמן בכלי, ואח"כ נותן עליו את הסולת, ואח"כ נותן שמן אחר על הסולת ובלול הסולת בו, ואח"כ נותנה בכלי שרת וצק לתוכה שמן, ושמן שנתן תחלה עם השמן הבלול עם שמן שיצק הכל לוג לעשרון ונותן עליה לבונה.

הלכה ו: מנחת המחבת והמרחשת כיצד, נותן השמן בכלי ונותן עליו הסלת, ונותן על הסלת שמן אחר ובלול הסלת ואח"כ לשה בפושרין (ובתוס' מנחות סז: 'צק' כתב שקודם לשה בפושרים ואז נותן שמן, ואין כאן נפק"מ) ואופה אותה במחבת או במרחשת כמו שנדר, ופותת אותה פתים ונותנה בכלי שרת ויוצק עליה שאר השמן ונותן לבונה.

הלכה ז: מה בין מחבת למרחשת, מרחשת יש לה שפה והבצק שאופין אותו עליה רך שהרי יש לה שפה ואינו יוצא, ומחבת אין לה שפה והבצק שאופין אותו בה קשה כדי שלא יצא מכאן ומכאן.

ויש לציין שבלחה רגיל צריך לפחות 60% נוזלים ביחס למשקל הקמח, שהוא כשליש ביחס לנפחו כלומר כ- 850 סמ"ק נוזלים לעישרון. ולכן מסתבר שרוב הנוזלים הם מים וכל הנוזלים הללו נדרשים ללישה ונבלעים בסולת ואין כאן כדי בישול.

במאפים הבאים קיים אותו יחס של שמן וקמח:

- בצק פריך מלוח בסגנון מזרחי-כונני בעיקר לבורקסים ביתיים "ישל פעם", מקלות מלוחים, או כיסונים אפויים ללא חמאה. לחם עיראקי / תימני רך.

ברכת בצק שטוגן בשמן

ברכת המנחות והפרשת חלה ממבושל

מקורות הדין

ברייתא המובאת בברכות כתוב שברכת המנחות המוציא. ולכאורה גם מנחות הנעשות בטיגון במחבת ומרחשת.

1. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף לו עמוד ב

תניא: היה עומד ומקריב מנחות בירושלים, אומר: ברוך שהחיינו וקימנו והגיענו לזמן הזה; נטלן לאכלן - מברך המוציא לחם מן הארץ.

מנחות מחבת ומרחשת ברכתם מוונות כיוון שמבושלים

לר"ש נראה שסובר שבדין הברייתא במנחת תנור אמנם במנחת מחבת יברך מזונות ולא נראה לו להסביר שמיעוט השמן במחבת ישנה דינו למזונות.

2. ר"ש מסכת חלה פרק א משנה ה

והא דאמר' בפ' כ"מ (דף לו ב) גבי אוכל מנחות בירושלים דמברך עליה המוציא לאו במנחת מחבת ומרחשת איירי דמטוגנת בשמן ונתבטלה מתורת לחם אלא בדסולת או במאפה תנור אי נמי בכל המנחות ושמן מועט ואין בו כדי לבטלו והראשון נראה דריש לקיש דפטר כל שהאור מהלך תחתיו לא איירי בכל המנחות.

כשיטתה זו סובר גם הר"ד

3. ספר המכריע סימן סג

לר' ישעיה ב"ר מאלי דטרני (רי"ד) נולד בערך בשנת ד"א תקמ"מ (1180)

ונראה לי לתרץ דמאי דתניא שהיה מברך המוציא על המנחות דוקא על חלות ורקיקין דמאפה תנור קאמר שהן קרויין לחם שנאפו בתנור אבל לעולם מנחת מחבת ומנחת מרחשת שהיו מטוגנות בשמן לא היה מברך עליהם אלא בורא מיני מזונות

מנחות מחבת ומרחשת ברכתם המוציא אע"פ שהם כמבושלים

ר"ת סובר שכל המנחות ברכתם המוציא מכאן לומד גם לענין חיוב חלה בעיסה שבושלה

4. תוספות מסכת פסחים דף לו עמוד ב

ואומר רבינו תם דדוקא בבלילתו רכה פליגי דר' יוחנן סבר אפייתו באילפס עושהו לחם וחייב בחלה ור"ל סבר אין עושהו לחם ופטור אבל בלילתו עבה כולי עלמא מודו דחייב בחלה אפי' על ידי משקה דהא חיוב חלה הוי משעת גלגול... ומביא ראיה ממנחות (דף עה:): ומכיצד מברכין (ברכות לז:): דאמר היה עומד ומקריב מנחה בירושלים אומר שהחיינו נטלו לאוכלו אומר המוציא וקפטיק ותני כל המנחות אפי' מנחת מחבת ומרחשת אף על פי שמטוגנת בשמן ואין סברא לחלק בין מים לשמן.

כמות השמן שנחשבת בישול

ובתוספות היו סבורין לומר כי לענין המוציא לא מפלגינן בין משקה צף לשאין משקה צף היכא דאיכא תוריתא דנהמא, והרי"ט ז"ל דחה דבריהם, וכתב נקוט האי כללא בידך לכל אותם מאכלים שעושין בשמן צף שאין מברכין המוציא ושלש ברכות אלא בורא מיני מזונות בתחילה ובסוף ברכה אחת מעין שלש, אבל כשנאפות בלא משקה פלוגתא דר' יוחנן וריש לקיש וקי"ל כר' יוחנן כדבעינן לברורי לקמן בס"ד ע"כ.

פסק השו"ע בבישול וטיגון של בצק

'פריקסה' - טיגון בשמן עמוק

4. בית יוסף יורה דעה סימן שכט

כתבו הרא"ש (סי' טז) והתוספות (לו: ד"ה דכ"ע) בפרק כל שעה ובהלכות חלה (סי' ב) דאפילו לר"ת דנתחייבה עיסתה בחלה אין מברכין עליהם המוציא משום דלית עלייהו תוריתא דנהמא.

השו"ע פוסק כר"ש שעיסה שטונגה או בשלה ברכתה מזונות. ומביא לחוש למחמירים.

5. שולחן ערוך אורח חיים סימן קסה סעיף יג

אפילו דבר שבליילתו (פירוש לישת הקמח במים) עבה, אם בשלה או טגנה אין מברך עליה המוציא, אפילו שיש עליה תוריתא דנהמא ואפילו נתחייבה בחלה, דברכת המוציא אינו הולך אלא אחר שעת אפייה;

ויש חולקין ואומרים דכל שתחילת העיסה עבה, אפילו ריככה אח"כ במים ועשאה סופגין (פירוש עיסה שלשוה ועשאה כמין ספוג) ובשלה במים או טגנה בשמן, מברך עליהם המוציא (ונהגו להקל), וירא שמים יצא ידי שניהם, ולא יאכל אלא ע"י שיברך על לחם אחר תחלה.

והאור לציון כתב שהשו"ע חזר בו מהחשש לר"ת ולא נוהגים להחמיר בזה

6. שו"ת אור לציון חלק ב - הערות פרק יב - הערה ה

נראה שמרן חזר בו, והכריע שאין דינו כדיון לחם, שהרי פסק לענין חלה ביו"ד בסימן שכ"ט סעיף ג' שעיסה שבליילתה עבה וגלגלה על דעת לבשלה או לטגנה ועשה כן, פטורה מחלה, ולא כתב שם להחמיר, אף שיש חולקים, כמבואר שם בב"י (ועד שהביא שם בשם התוס' והרא"ש שאף לר"ת שמחמיר בחלה לא צריך להחמיר בהמוציא. ודעת מהר"מ בשיטת ר"ת שמחמיר גם בזה), ועל זה אנו סומכין שמברכים בכעין זה מזונות, ולא מחמירים לאכול דברים אלו בתוך הסעודה.

מעט שמן שלא ישרף

הרמ"א מציין רק לגבי מעט שמן שמושחין שלא ישרף שדינו כאפיה אך לא נוגע בטיגון שבא לתת טעם בבצק.

7. שולחן ערוך אורח חיים סימן קסה סעיף יד

הגה: וכן דבר שבליילתו רכה שאפאו בתנור בלא משקה, דינו כפת ומברך עליו המוציא ושלש ברכות; וכן אם אפאו באלפס בלא משקה (תוס' והרא"ש והר"ן פרק כל שעה ורמב"ם פ"ו מהל' חלה ושאלות ותור), ומעט משקה שמושחין בו האלפס שלא ישרוף העיסה לא מיקרי משקה

רקע: בגמרא בפסחים לו. נחלקו ריש לקיש ורבי יוחנן האם פת מבלילה רכה שנעשתה בסיר חייבת בחלה. שלריש לקיש פטורה ולרבי יוחנן חייבת. ובשו"ע יו"ד שכ"ט ב פסק כר' יוחנן ודווקא כשאין שם משקה.

ספר המכתם מביא שתי סברות לענין פופיליש שהיה נעשה במעט שמן ומכריע שברכתו המוציא ורק בשמן צף ברכתו מזונות

3. ספר המכתם - קובץ שיטות קמאי פסחים דף לו עמוד ב

הנך חלות הנעשות באלפס שקורין פופיל"ש לחם הן לענין המוציא, וכל שכן לענין חלה שהרי הן עיסה בתחלה.

לסברא ראשונה מעט שמן שניתן כדי לרכבן שלא תשרף די בו לתת ברכת מזונות

ויש אומרים שלא אמר ר' יוחנן אלא על אותן שנאפות באלפס בלא שמן כלל, כמו שנהגו בקצת מקומות אבל אלו שאנו עושין שמטונגות בשמן אינן לחם לענין המוציא, אלא מברכין עליהן בורא מיני מזונות.

וראייה לדבר, שלא דברו כאן אלא באותן שנאפו בלא שמן, מדקאמר ואדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח, ואם בשמן הן נאפות הרי אינו יוצא בהן, משום [דהו"ל] מצה עשירה. ולא דמי למאי דאמ' בגמרא גבי מנחה [ל"ח ע"ב] רביעית היא שמתחלקת לכמה חלות (ובכל זאת בברכות לו: מובאת בריתא שיוצאים בהם). דשאני התם, שאין שם אלא שמן מעט (כלומר אפילו פחות מהמכות נדרשת כדי שלא ישרף התחתית).

לסברא שניה מעט שמן שניתן כדי לרכבן שלא תשרף ברכתו המוציא. וגם לסברא זו אם יש כמות שמן שמכסה את המאכל (ונראה שהוא הדין כשצף בה) ברכתו המוציא

ויש שנותנין כלל אחר לענין המוציא, דכל מעשה אלפס שנותנין שם שמן הרבה עד שהשמן צף עליו, הרי הוא ענין בשול, לא ענין אפייה. אבל כשאין שם אלא מעט שמן כדי לרכב תחתיה שלא תשרף בשולי המחבת הרי [הוא] אינו בישול אלא אפייה. וכן אלו שקורין פופיל"ש שאין שם שמן אלא מעט כדי לרכבן.

גם בספר המאורות פסק לגבי פופיליש שהם המוציא וכתב בפירוש שאפילו שמן שניתן להטעים לא נחשב בישול

1. ספר המאורות - קובץ שיטות קמאי ברכות דף מב עמוד א

רבי מאיר בן רבי שמעון המעילי. פרוכבאנס.

ודבר שבליילתו עבה, כגון ריקין שאופין במחבת או במרחשת שקורין פופיליש, מברכין עליהן המוציא וחיבין בחלה, ואף על פי שנותנין בהן שמן בעת אפייתן, לפי שאינו אלא מעט להטעימן ולמהר אפייתן ושלא ישרפו מחום המחבת

גם דעת מהר"מ חליווא שפת שנעשתה בשמן שנועד לתת טעם ברכתו המוציא

2. מהר"מ חליווא - קובץ שיטות קמאי פסחים דף לו עמוד א

תלמיד הרשב"א והר"ן - ברצלונה ספרד. ה' אלפים נ"ק"ל (1290-1370)

אבל פישקניונש כיון שאין מתבשלין בשמן הרבה אלא מעט להטעים ושלא ישרף חיבין בחלה ומברכין עליהן המוציא.

וכן הריטב"א הביא את המושג 'משקה צף' כמדד לבישול

3. חדושי הריטב"א מסכת פסחים דף לו עמוד א

וכתב הרי"ט ז"ל שלא אמרו על מעשה אילפס שהן חיבין אלא כשנעשה כעין תנור שלא על ידי משקה צף אבל אם היה משקה צף בהם אינו לחם לדברי הכל לענין חלה ולא לענין מצה ולא לענין המוציא וכן מפורש בירושלמי (חלה פ"א ה"ג).

סיכום להלכה עיסה מטוגנת

שמן בינוני שנותן טעם בעיסה

לט"ז טיגון בדבר דינו כמו לישה בדבש (וכן טיגון בשמן לישה בשמן) וברכתו מזונות

8. ט"ז אורח חיים סימן קסח ס"ק יט

אפי' אם לשו בלא דבש רק שטגנו בדבש דהא בתר אפיה אזלינן ובאותה שעה נטגנה בדבש וגדולה מזה כתב המרדכי הבאתיו בסמוך ס"ק י"ג דפת המתלבן ע"י מים יצא מתורת לחם ודמיה לכסנין מכ"ש כאן דלא תלוי בתואר לחם בכיסנין דהוי כסני' ע"י טיגון בדבש.

המג"א מחלק בין דין נילוש בשמן לדין טיגון בשמן

9. מגן אברהם סימן קסח ס"ק לט

לט חלוט. ואפי' בלילתו רכה שחלטה ברותחין ואח"כ אפאה בתנור מברך המוציא (טור סי' תנ"ד) ובריו' משמע שאפי' טגנו בשמן ואפאו אח"כ מברך המוציא ואם נילוש בשמן עס"ז ומ"ש ס"י:

המשנ"ב כותב שדעת רוב האחרונים כט"ז

10. משנה ברורה סימן קסח ס"ק פה

עוד הביא המ"א דאפילו טגנו בשמן ואפאו אח"כ מברך המוציא ומוכח שם מדבריו דס"ל דאפילו בדלא קבע עליהו מברך המוציא אכן הט"ז ועוד הרבה אחרונים הסכימו עמו דטיגון בדבש או בשמן וכה"ג משהו אותו לפת הבאה בכיסנין כמו אם נילוש באלו המינים ובדלא קבע סעודה מברך במ"מ ועל המחיה.

אכן דע דאינו נקרא פת כיסנין אלא בשטגנו בכ"כ שמן עד שהיו הם העיקר בהטעם לגבי הקמח וכמו דכתב הרמ"א בכללא דפת כיסנין בס"ז ע"ש במ"ב: (ולמנג הספרדים עד שיהיה ניכר טעם השמן או הדבש בעיסה).

ערה"ש סובר כט"ז כשטיגנו בקצת משקה ברכתו מזונות ומסביר שאף המג"א אינו חולק על הט"ז באופן שהטיגון הכשיר לאכילה

11. ערוך השולחן אורח חיים סימן קסח סעיף מז

אבל אם נתן בהאלפס קצת משקה לשם טגון זהו הדין הקודם דאפילו בבלילתו עבה א"צ המוציא ובשם הבאנו דיעה החולקת דמשהו לחלה אבל בבלילתו רכה בכה"ג כשטגנו בקצת משקה לכל הדיעות לאו לחם הוא [זהו ביאור הש"ע סעיף י"ד. ועמג"א סקל"ט שכתב בשם רי"ו שאפילו טגנו בשמן ואפאו אח"כ מברך המוציא ע"ש ואין כוונתו לטגון גמור דבכה"ג הוי כסנין אלא כוונתו טגון קצת (נראה כוונתו שהיה שם קצת זמן ולא הכשירו לאכילה. ואין כוונתו לקצת שמן כיון שבזה כבר כתב שהוא מזונות) וכיון שהלישה והאפייה הוי כסתם לחם לכן הקצת טגון שבאמצע אינו מעכב]:

דוגמאות שטיגון הוא בישול אך לא בהכרח מוכיחות

נושא	נדון	השוני
הכשר מחבת	מחבת די לו בהגעלה וגם לחולקים הוא מטעם שפעמים מתייבש. רא"ש פסחים ב ז	ביחס לכלי גם במעט שמן הבליעה נעשית דרך נוזלים. משא"כ ביחס למאכל שמעט שמן לא משפיע על המאכל.
טיגון בחלב	הגמרא בסנהדרין (ד ב) דוחה את האפשרות שאיסור בשר הוא בחלב (יש אם למקרא) כיון שדרך בישול אסרה תורה. והסביר רש"י אבל חלב אינו בישול אלא טגון	יש הבדל בין שמן נוזלי לשומן שהוא מוצק שאינו בישול.